

ALTERNATÍV-E A FÜGGETLEN SZÍNHÁZ?

„Nincs független vagy alternatív színház. Színház van.”
(Schilling Árpád)

A magyar független színházi és táncművészeti szervezeteket sokkolta, amikor 2010-ben az egy évvel korábban hatályba lépett előadó-művészeti törvény¹ által garantált működési támogatás összegét a minisztérium² a támogatási döntés kihirdetése után egyharmadával csökkentette. Azóta folyamatosan napirenden van a működési támogatás kérdésköre: a támogatási keret emelésének szükségessége, a tervezhetőség és kiszámíthatóság igénye. A politikai döntéshozókkal folytatott egyeztetések egyik alapkérdése, hogy mit ért függetleneken az éppen illetékes minisztérium, és mit ért a fogalmon a Független Előadó-művészeti Szövetség (FESZ, korábbi nevén: Alternatív Színházak Szövetsége), a független előadó-művészeti szervezetek legnagyobb tagsággal rendelkező érdekképviseleti szervezete. Az 1949 után kialakított, ma már hagyományosnak nevezett kőszínházi struktúrába nem illeszkedő vagy nem illeszthető előadó-művészeti alkotócsoportokat az elmúlt harminc évben nevezték amatőrnek, félhivatásosnak, alternatívnak, progresszívnek, kísérletezőnek és függetlennek, az elnevezések pedig működésbeli és esztétikai tartalmakat egyaránt hordoznak.

Az 1980-as és 1990-es évek alternatív színházi társulatai és intézményei jellemzően professzionális működést igénylő, elmélyült műhelymunkát, önképzést, és magas művészi színvonalat nyújtó, eredetileg amatőr színjátszó csoportjaiból jöttek létre. Az 1980-as évek végéig az amatőr színjátszó csoportok tevékenységéhez infrastrukturális háttérrel (leginkább próba- és játszóhelyiséget, va-

¹ Az előadó-művészeti szervezetek támogatásáról és sajátos foglalkoztatási viszonyairól szóló 2008. évi XCIX. törvény (Emtv.) 19. § szerint: „Nemzeti előadó-művészeti szervezetnek vagy kiemelt előadó-művészeti szervezetnek nem minősülő előadó-művészeti szervezetek szakmai programmegvalósításának és működésének támogatása pályázati úton történik.”

² Nemzeti Erőforrások Minisztériuma

lamint az előadások minimális költségvetését) a fenntartó oktatási intézmény, vállalat, művelődési ház biztosított. A fenntartótól függő tevékenység, a forrásokhoz való hozzáférés korlátozottsága azonban akadályt jelentett a továbblépésben, a fejlődésben azoknak a csoportoknak, amelyek folyamatos, elmélyült szakmai műhelymunkát végeztek, azonban a hivatásos művészi munka pénzügyi és infrastrukturális feltételei nem voltak adottak számukra.

A kilencvenes években a színházi szakirodalom alternatív színháznak nevezte azokat a társulatokat, az ezeket befogadó szervezeteket, amelyek a kőszínházakhoz képest eltérő formanyelvet használtak, valós társadalmi problémákat és jelenségeket tematizáltak. Az alternatív színház kifejezés többet jelentett, mint függetlenség: esztétikai tartalmat és elvárást hordozott, itt a művészeti alkotómunka a létezés módja volt. 1984-től a Soros György által alapított Soros Alapítvány programjai biztosítottak támogatást kifejezetten az amatőr-alternatív színházi kezdeményezéseknek. A Soros Alapítvány támogatásai szolgálták mintául a későbbi állami és önkormányzati pályázatokhoz, és a pályázatokon résztvevők köre is nagymértékben megegyezett. 1989 után a jogi személyek új szabályozásának megalkotása lehetővé tette a művészeti csoportok számára, hogy különböző szervezeti formákban önálló működésbe kezdjenek. Az alternatív színházi csoportok leggyakrabban alapítványt vagy egyesületet hoztak létre, és ennek keretei között végezték tevékenységüket (és főként: önállóan pályáztak), majd 1996-tól új jogi forma jelent meg, a közhasznú társaság, amely nem a gazdasági társaságok speciális, nem profitszerzésre törekvő típusa, hanem egy, a közösség célját szolgáló gazdálkodó szervezet lett. 1990 után marginálisan ugyan, de megjelentek az alternatív színházak állami és önkormányzati támogatásai. 1993-ban létrejött a Nemzeti Kulturális Alap, amely elkülönített forrást³ teremtett a kulturális tevékenységek, így az állami, önkormányzati fenntartás alá nem tartozó színházak számára is.

Az elmúlt évtizedekben a független színházi szféra is strukturálódott: lazább vagy éppen alkalmi, projekt alapú társulati szerveződések jöttek létre, kialakult és differenciálódott a befogadó és forgalmazó szervezetek köre, utóbbiak a művészi tevékenységhez szükséges szervezési, gazdasági és jogi háttérrel biztosítanak az alkalmi vagy új alkotócsoportok részére. A független társulatok könnyen utaztatható előadásai bekerültek a művészeti fesztiválok és a vidéki befogadóhelyek programjába. A független színházi alkotók, esetenként társulatok rendszeresen dolgoznak együtt kőszínházakkal, együttműködésüket alkalmanként pályázati

³ Az elkülönített állami pénzalap saját bevétellel rendelkezik, az NKA fő bevételi forrása 1993-1999 között a kulturális járulék, 2010-től kezdődően az ötöslottó játékadója, amelynek 90%-a az Alap bevétele. Ily módon az Alap működése – formálisan – nem függ a költségvetési tervezési viták alakulásától.

programokkal támogatja az állam, a színművészeti felsőoktatásban végzett fiatalok közül pedig egyre többen tudatosan választják a függetlenséget: saját társulatot alapítanak vagy működő független társulatokhoz kapcsolódnak. A művészeti szabadság tényleges ára az, hogy a független területen alkotók pályázati úton juthatnak támogatáshoz, amelynek mértéke az előadásszámhoz és a nézőszámhoz képest aránytalanul kisebb, mint az önkormányzati vagy állami színházak támogatása.

A 2008-ban elfogadott előadó-művészeti törvény nem használja az alternatív színház fogalmat, ehelyett (de nem helyette) bevezette a független színház terminust: az a színház, amelynek nem az állam vagy az önkormányzat a fenntartója, illetve a tulajdonosa. A független színház vagy több alkotó által választott előadó-művészeti kifejezésforma, amelyben nem a közösségen kívül álló tulajdonos vagy fenntartó határozza meg a művészi tevékenység irányát és kereteit. Ez a meghatározás azonban éppúgy illik egy profitorientált magánszínházra, mint egy progresszív, saját formanyelvet kialakító, azt megújító színházi társulatra. Az előadó-művészeti törvény preambuluma szerint „az előadó-művészeti tevékenység olyan társadalmi tevékenység, amely ápolja és fejleszti a társadalom kulturális, szellemi állapotát, az anyanyelvi kultúrát, a társadalmi önismeretet és szolidaritást”. A tevékenység társadalmi hasznossága és értéke nem attól függ, hogy a tevékenységet folytató társulatot az állam, önkormányzat vagy alkotó állampolgárok közössége hozta létre. A magánszínházi kezdeményezések, azaz a nem állami és nem önkormányzati döntés alapján folytatott színházi tevékenységek támogatásának a törvényből levezethető indoka, hogy az előadó-művészeti tevékenységek tulajdonostól függetlenül hozzájárulnak a művelődéshez való jog mint alapjog érvényesüléséhez: a támogatás elősegíti a kulturális hozzáférést közvetlenül a jegyárak mérsékelt szinten tartása révén, amely nélkül a magyar kulturális piacon csak az előadó-művészeti szolgáltatók egy része lenne képes talpon maradni. Szervezeti, tartalmi, esztétikai szempontokat a törvény nem határoz meg, és a tényleges szakmai tevékenységet a nyilvántartást vezető hatóság nem vizsgálja: az a cég vagy civil szervezet, amely a formális követelményeknek megfelel, bekerülhet az előadó-művészeti szervezetek nyilvántartásába. Egy szűrő van, a közhasznú jogállás: a mai napig csak közhasznú szervezetek kerülhetnek be a nyilvántartásba, igaz, azóta a közhasznú jogállás megszerzésének feltételei alapjaiban változtak, azaz lettek formálissá. A törvény – ebben a részében – ma is hatályos szövege alapján a független színház jogi kategória, amely nem a szervezet célja vagy tevékenysége, hanem kizárólag a tulajdonosi szerkezete alapján különbözteti meg az e körbe tartozó szervezeteket.

A független színház mint gyűjtőfogalom esztétikai-tartalmi meghatározására, illetve a gyűjtőfogalomba sorolható tevékenységi formák meghatározására vagy legalábbis rögzítésére a jogalkotó nem tett kísérletet. Választásaikkal a befogadóhelyek és a szakmai fesztiválok szervezői, döntéseikkel a művészeti díjak alapítói és odaítélői, valamint a működési pályázatok kuratóriumai esztétikai és esetenként közhasznúsági szempontok alapján szűkítik a független színházak közös jogi kategóriájába sorolt együttesek, szervezetek körét. A szűkítés szempontjai között a sajátos formanyelv, a progresszivitás, az innováció és az aktuális társadalmi jelenségek feldolgozása, a társadalmi felelősségvállalás szerepel. Esztétikai tartalmat az egyes alkotók, alkotócsoportok saját maguk, művészi céljuk meghatározásakor vagy a kritikusok és szakírók a művészi munka értékelésekor tesznek hozzá a független színház fogalmához. A 2018-ban a FESZ által indított független színházi kutatás módszertanának, és a vizsgált csoport összetételének meghatározásakor a minisztérium által kiírt éves működési pályázat – amelynek pályázati és bírálati szempontrendszere szakmai, művészeti és közhasznúsági szempontokat tartalmaz – egyfajta szakmai szűrő volt. A kutatás azoknak a szervezeteknek az adatait (nézőszám, előadásszám, támogatás) vette figyelembe, amelyek a vizsgált időszakban kulturális statisztikai adatszolgáltatást teljesítettek, működési támogatásban részesültek, vagy nem kaptak működési támogatást, de tevékenységük megfelelt a pályázati feltételeknek. A működési pályázaton résztvevők által teljesített pályázati kritériumoknak és a pályázati kiírás részeként meghatározott szakmai és gazdálkodási bírálati szempontoknak való megfelelés az, amely feltétele az egyébként értékmentes törvényi kategóriában működő szervezetek támogatásának. A kutatás keretében kialakított vizsgálati módszer egymásra épülő szempontjai így alkalmazhatók egy, a törvényi meghatározásnál szűkebb független színház fogalom-meghatározásának szempontjaként is.

Az előadó-művészeti törvény jelentősége, hogy a színházi struktúrába az ún. „kőszínházak” mellé beemelte a független színházakat, törvényben határozta meg a működési támogatásra való jogosultságot, és 2011-ig ennek arányát is: az I-V. kategóriába sorolt színházak éves támogatásának legalább 10%-a, majd 8%-a.⁴ A törvény megteremtette a független színházi tevékenységek állami támogatásának kereteit és – rövid időszakra – annak fenti garanciáit. A támogatásokhoz való hozzáférés szabályozásakor az állam a törvény megalkotásakor a hagyományos színházi struktúra fenntartása mellett döntött:

⁴ 2011. január 1-jén lép hatályba a törvény módosítása, amely alapján a független színházak támogatására vonatkozó 10%-os arány 8%-ra változik.

az állam vagy az önkormányzat által fenntartott színházaknak, a miniszter döntésétől függően kiemelt vagy nemzeti minősítést elnyerő szervezeteknek⁵ nyitva álló támogatások töredéke a pályázati úton a függetlenek által elnyerhető támogatás,⁶ miközben a 2018 óta a kultúrára fordított összeg többszöröse a korábbi évtizedek támogatási szintjének. Néhány éve egy színházigazgató értetlenül kérdezte, hogy az egyik vezető független társulat miért nem keres egy támogató önkormányzatot, hogy megfeleljen a minősítés feltételeinek, és kikerülhessen a pályázati körből. De miért feltétele egy több mint tizenöt éve működő nemzetközi hírű színház kiemelt állami támogatásának, hogy egy települési önkormányzathoz tartozzon?

2010-től kezdődően, a kizárólag a nyilvántartásba vett előadó-művészeti szervezetek által igénybe vehető kulturális Tao-támogatás⁷ bevezetése jelentős többletforrást vont be az előadó-művészet támogatásának céljára, emiatt ugrásszerűen nőtt az előadó-művészeti szervezetek, közöttük különösen a magukat független színháznak minősítő szervezetek száma⁸ is. A Tao-támogatással kapcsolatos kifogások részben éppen a független színházakat érintették, mivel jegybevételük alapján korábban nem ismert, nyilvános műsorral gyakran egyáltalán nem jelentkező szervezetek részesültek a legnagyobb mértékű támogatásban⁹. Azok a független színházi és táncművészeti társulatok, befogadóhelyek, amelyek az alternatív színházi területen évtizedes tevékenységet folytattak, a jegybevételől függő támogatásból ugyanakkor kisebb arányban vagy egyáltalán nem részesültek. A kulturális Tao-támogatás kivezetése után, 2019-től az előadó-művészeti törvény keretszabályainak jelentősége csökkent a finanszírozásban: a Tao-támogatás helyébe lépő előadó-művészeti többlettámogatási program 37 milliárd forintos keretösszege nem épült be a törvény szerinti támogatási struktúrába, 2022-ben is egyedi támogatási programként működik. A kulturális kormányzat

⁵ 5/2012. (VI. 15.) EMMI rendelet a minősített előadó-művészeti szervezetek körének meghatározásáról.

⁶ 2021-ben 773 millió forint.

⁷ A támogatási program lényege az volt, hogy gazdasági társaságok az előadó-művészeti szervezetnek nyújtott támogatás után adókedvezményt vehettek igénybe vagy felajánlhatták adójuk egy részét valamely előadó-művészeti szervezetnek. A cégek úgy támogathatták a színházakat, hogy ez ténylegesen nem került nekik semmibe: amit támogatásként kifizettek, azt egyébként adóként kellett volna befizetniük, és az adókedvezmény mértéke miatt még egy kis hasznot is hozott a pénzügyi művelet.

⁸ 2021. decemberben 220 független színház szerepelt a hatósági nyilvántartásban <https://www.kormanyhivatal.hu/hu/pest/szervezeti-egysegek-elarhetosegei/hatosagi-foosztaly/oktatasi-es-kulturalis-osztaly>, a lekérdezés időpontja: 2022. január 6.

⁹ 2016-ban az Országgyűlés az egy szervezet által befogadható Tao-támogatás maximumát 1,5 milliárd forint összegben határozta meg. Ugyanebben az évben az első tíz legmagasabb támogatást befogadó szervezet között két, az állami-önkormányzati struktúrában működő szervezet: a Budapesti Operettszínház és a Magyar Állami Operaház szerepelt.

a keretösszeg jogosulti körét tágabban határozta meg a Tao-támogatáshoz képest: egyedi igénylés alapján professzionális előadó-művészeti tevékenységet nem folytató vállalkozások és civil szervezetek, önkormányzatok nyerték el 2019-ben a keretösszeg 40%-át. A források egy részére nyílt kiírás útján lehet igénylést benyújtani, de 2021-ben, a támogatási program harmadik évében is jelentős mértékű volt a nyilvános kiíráson kívül elosztott támogatás aránya. Ez a támogatási program a kísérletező színházak, az alternatív, progresszív színházak és a minősítéssel nem rendelkező magánszínház fogalmakat is használja, leginkább szinonimaként, és új, forrásigényes tevékenységi formák: lovasszínházak, hajón-vízi járművön folytatott művészeti tevékenységének¹⁰ támogatását tette lehetővé.

A továbbiakban a több mint harminc éve folyamatosan működő MASZK Egyesület és a 2020-ban ötvenéves Szkéné Színház történetéből emelek ki olyan mozzanatokat, amelyeken keresztül az amatőr-alternatív-független színházi terület alakulása, intézményesülése nyomon követhető. A két szervezet tevékenysége az alternatív-független szcena egészére meghatározó: befogadóhelyként, produkciós-menedzsment szervezatként, fesztiválszervezőként, és nem utolsósorban a független színházi kulturális örökség dokumentálásában és megőrzésében végzett tevékenysége miatt. Mindkét szervezet működésének első időszaka egyetemi öntevékeny csoportokhoz kapcsolódik. Azonban míg a Szkéné számára a műegyetemi színházterem 1970 óta a művészeti tevékenység meghatározó eleme, a MASZK számára kezdetektől fogva elérendő cél volt egy próba- és bemutatóhelyként is használható, befogadószínházként működő saját művészeti központ létrehozása.

A Szkéné Színház működésének első évtizedében az egyetem művészeti csoportjainak: a színjátszóknak, a kórusnak, a pantomimeseknek játszóhelye és közösségi tere. A Szkéné Együttes, az irodalmi színpad tagjaiból Keleti István vezetésével alakult színjátszó csoport közönségét az egyetemi hallgatók alkották. A színházterem kialakításához a budapesti KISZ Bizottság szerzett pénzügyi forrást, az akkor kialakított black box, mobil nézőtérrel rendelkező üres tér a későbbi befogadó színházi funkció alapeleme lett.¹¹ A Szkéné 1979-től, Regős János koncepciója alapján alakult át befogadószínházzá: a műegyetemi csoportok helyét

¹⁰ E tevékenységformák támogatására 2020-ban és 2021-ben is 600-600 millió forint keret állt rendelkezésre

¹¹ BÉRCZES László, „Egy kis színház nagy története, Fuchs Líviával, Nánay Istvánnal, Regős Jánossal és Tana-Kovács Ágnessel Bérczes László beszélgetett”, *Színház*, 53, 10. sz. (2020): 25-31, 26.

saját közönséggel is rendelkező amatőr társulatok vették át.¹² 1977-ben a közművelődési törvény az oktatási intézmények számára közművelődési feladatokat határozott meg, amelyeket mint a hallgatók érdekeinek képviselőjére a törvényben kijelölt szervezettel, az egyetemi KISZ szervezettel együttműködve kellett el látni. A Budapesti Műszaki Egyetem közművelődési titkárságának feladatkörébe tartozott az egyetemi művészeti csoportok és klubok, így a Szkéné Színház és az R-Klub működtetése. 1985-ben a Szkéné és rezidens társulata, az akkor még Tanulmány Színház működésében meghatározó változást eredményezett a Soros Alapítvány¹³ támogatása. Ebben az időszakban a színházi tevékenység állami támogatása az állami és tanácsai fenntartásban lévő ún. kőszínházak támogatását jelentette, az amatőr csoportok működéséhez forrásokat a fenntartó vagy befogadó intézmény biztosított, ezek azonban a próba-, illetve játszóhely biztosításán túl mindössze az alkalmazottként tevékenykedő csoportvezető minimális díjazását jelentették. A Soros Alapítvány támogatása az első időszakban elsősorban a kőszínházi struktúrán kívül alakuló, az amatőr keretek között működő professzionális igényű csoportok fejlesztését célozza, és lehetővé teszi többek között a Szkéné technikai eszközeinek korszerűsítését.¹⁴ Az alapítvány – a rendelkezésre álló jogi keretek között az önálló szervezetként nem létező csoportok részére közvetlenül nem nyújthatott pénzügyi forrást: így a Szkéné és a Tanulmány Színház támogatását a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) részére lehet folyósítani. A nyolcvanas években a Szkéné nemcsak az első alternatív befogadósínház, hanem a külföldi kortárs színház és táncművészet bemutatásának helyszíne, és – szintén a Soros Alapítvány támogatásával – a magyar alternatív csoportok külföldi megjelenését is lehetővé teszi. 1990-től a KISZ Bizottság helyett a BME Diákbizottság veszi át a színház irányítását, és végül 2009-ig működik a Szkéné egyetemi keretek között, azaz a színház költségvetése az egyetemi költségvetés részét képezi, dolgozói az egyetem közalkalmazottai, pályázati tevékenységét az egyetem által létrehozott közhasznú társaság támogatja bonyolítóként. 2009-től, az új finanszírozási struktúrában a támogatásokhoz való hozzáférés feltétele a regisztráció előadó-művészeti szervezetként, ekkor alapítja meg a Szkéné Non-

¹² JÁSZAY Tamás, „Itt minden van, csak kicsiben. Beszélgetés Regős Jánossal”, *Revizor – a kritikai portál*, hozzáférés: 2022. 01.06, <https://revizoronline.com/hu/cikk/8426/beszelgetes-regos-janossal>

¹³ 1984-ben a Soros Foundation és a Magyar Tudományos Akadémia együttműködése keretében jött létre az MTA-Soros Alapítvány Bizottság, amely 1985-től kezdődően tudományos, kulturális és oktatási programokra és tevékenységekre nyújtott pályázati támogatást.

¹⁴ Soros Alapítvány Évkönyv 1984-1985, hozzáférés: 2021.09.27, http://adata.hu/_soros/Soros_evkonyvek.nsf/11fcbf9d3d07fd42c1256d3600346085/6baffed3d4889e47c1256de6005e8bc1?OpenDocument#2.2.%20Sz%C3%ADnh%C3%A1z

profit Kft.-t a Műegyetemi Ifjúsági Egyesület szolgáltató társasága¹⁵. A Szkéné Nonprofit Kft.-nek tehát nem az egyetem a tulajdonosa, és bár továbbra is az egyetem biztosítja a művészeti tevékenységhez a helyiségeket, a színház fenntartása és működtetése a kft. feladata. A Szkéné ma kevésbé a kísérletezés helyszíne, műsorának 80-90%-át vezető független színházak előadásai adják (Pintér Béla és Társulata, Nézőművészeti Kft., Forte Társulat, Vádli Alkalmi Társulás), ezek a társulatok nem a váratlanság, a szokatlan élmény lehetőségével, hanem az elvárható magas színvonalú előadásokkal vonzzák a Szkéné közönségét.

Bár a MASZK, azaz a Magyarországi Alternatív Színházi Központ Színházi Szaktevékenységeket Támogató Egyesület is egyetemhez kötődik: megalapítása célja az egyetemi csoportok tevékenységének összehangolása és segítése, alapító tagjai a József Attila Tudományegyetemen működő Anselmus Repülőszínház társulatának tagjai, történetének első szakasza éppen az egyetemtől való függetlenedés lépéseinek időszaka. Míg a Szkéné munkatársai az egyetem kulturális titkárságának dolgozói, akik maguk végezték a színház működéssel kapcsolatos művészeti menedzsment és adminisztrációs feladatokat, addig Szegeden az egyetemi kulturális titkárság a művészeti csoportoknak csak pénzügyi-adminisztratív támogatást nyújt: kezeli a társulatok pénzét. Az öntevékeny csoportok a kulturális források elosztásában nem vesznek részt, egyetemi csoportként csak minimális jegybevétellel számolhatnak, és pályázatokon önállóan nem indulhatnak.¹⁶ A MASZK Egyesületet 1992-ben jegyzik be társadalmi szervezetként, létrehozásának célja egyrészt az egyetemi színházi csoportok számára infrastrukturális háttérrel biztosítani, amely a társulatok számára az egyetem elvégzése után is keretet ad a kísérletező alkotómunkához, egyúttal befogadószínházként szervezi a hazai és nemzetközi alternatív színházak vendégelőadásait, kezdettől együttműködve az ekkor már alternatív befogadószínházként működő Szkéné Színházzal. 1992-től kapcsolódott be az egyesület az akkor másodszor megrendezett Szabad Színházak Nemzetközi Találkozójának szervezésébe, ebben az évben első alkalommal a Régi Zsinagóga a fesztiválon bemutatott előadások helyszíne. A MASZK által felvállalt tevékenységek¹⁷ ekkorra túlmutattak az egyetem keretein, az állandó programok megszervezése, a befogadószínház működtetése érdekében a MASZK vezetői tudatosan, a mindenkorli források adta keretek között

¹⁵ Műegyetemi Ifjúsági Nonprofit Kft.

¹⁶ MARTINKOVICS Katalin, *A MASZK Egyesület története 1991-1999* (Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szakdolgozat, 1999), 7-10.

¹⁷ Májulás szervezése, Ex-Stasis program, könyv- és lapkiadás, színházi menedzsment szolgáltatások, a THEALTER szervezése, a Szegedi Egyetemi Színpad történetének kutatása, feldolgozása, hozzáférhetővé tétele.

fejlesztik a munkaszervezetet. Bár a MASZK tevékenysége közvetlenül a szegedi lakosság kulturális hozzáférését javítja, a város által nyújtott források a harminc éves működés során a bevételek kis százalékát jelentik. Az állami és önkormányzati támogatások mértéke nem tervezhető, ezért a MASZK a kilencvenes évektől arra törekszik, hogy magánforrásból, valamint vállalkozási tevékenység bevételeivel bővítse a forrásai körét. A pénzügyi bizonytalanság a sokrétű tevékenységhez igazodó munkaszervezet kialakítását eddig nem tette lehetővé, de a változó feltételekhez alkalmazkodás képességét fejlesztette a szervezetben, legyen oka akár a covid-19 világjárvány, akár az évre tervezett működési támogatás hiánya.

A Szkéné Színház és a MASZK Egyesület eltérő módon és keretek mellett vált a jelenlegi független színházi szféra meghatározó szereplőjévé, működésük évtizedeinek közös jellemzője, hogy szűkös pénzügyi keretek mellett, a hosszabb távú pénzügyi tervezés lehetősége nélkül folyamatosan működnek. Befogadóhelyként és produkciós szervezetként megjelenési lehetőséget biztosítanak a független társulatok és alkotók számára, ezáltal választásaik révén töltik meg tartalommal a független színház jogi kategóriáját. Helyzetük, létezésük vagy annak bizonytalansága közvetlen hatással van a területen alkotó művészek és közösségeik jelenére és jövőjére.

Bibliográfia:

- BÉRCZES László, „Egy kis színház nagy története. Fuchs Líviával, Nánay Istvánval, Regős Jánossal és Tana-Kovács Ágnessel Bérczes László beszélgetett”, *Színház*, 53, 10. sz. (2020): 25-31, 26.
- JÁSZAY Tamás, „Itt minden van, csak kicsiben. Beszélgetés Regős Jánossal”. *Revizor – a kritikai portál*. Hozzáférés: 2022. 01.06. <https://revizoronline.com/hu/cikk/8426/beszelgetes-regos-janossal>
- Soros Alapítvány Évkönyv 1984-1985, hozzáférés: 2021.09.27. http://adata.hu/_soros/Soros_evkonyvek.nsf/11fcbf9d3d07fd42c1256d3600346085/6baffed3d4889e47c1256de6005e8bc1?OpenDocument#2.2.%20Sz%C3%ADnh%C3%A1z
- MARTINKOVICS Katalin. *A MASZK Egyesület története 1991-1999*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szakdolgozat, 1999. 7-10.